

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ КОЛЕДЖІВ ЯК СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. Початок XXI століття, як і минуле, відзначається надзвичайно високими темпами тиску людини на навколишнє середовище. Він виявляється у безпрецедентному забрудненні води, повітря, ґрунту, зниженні їх загальної якості, перманентному скороченні лісів – основних постачальників кисню в атмосферу, вичерпанні корисних копалин, особливо таких, як металеві руди, вугілля, нафта та ін. Екологічно безвідповідальна діяльність людини в природі посилює зникнення різноманітних представників флори і фауни.

Масштабність проблеми дозволяє розглядати формування соціального замовлення на екологічну освіту і виховання майбутнього фахівця, формування екологічної компетентності майбутніх молодших спеціалістів переробної харчової промисловості у ВНЗ I-II рівня акредитації аграрного профілю як багатофакторний процес державного рівня.

Екологічне виховання має сформувати екологічну культуру людини, для якої характерні різнобічні, глибокі знання про навколишнє середовище (природне і соціальне); екологічний стиль мислення, що передбачає відповідальне ставлення до природи та свого здоров'я; наявність умінь і досвіду вирішення екологічних проблем (насамперед на місцевому рівні); безпосередня участь у природоохоронній роботі, а також здатність передбачати можливі негативні наслідки природо-перетворювальної діяльності людини.

Ключові слова: екологія, екологічне виховання, екологічна освіта, екологізація, професійна компетентність, екологічна компетентність.

Environment education students of agricultural colleges as part of their professional training

Annotation. *The beginning of the XXI century, as the past, there is an extremely high rate of human pressure on the environment. It is manifested in the unprecedented pollution of water, air, soil, reducing their overall quality, permanent reduction of forests - the main suppliers of oxygen in the atmosphere, the exhaustion of natural resources, especially such as metal ores, coal, oil and others. Environmentally irresponsible human activity naturally increases the extinction of various species of flora and fauna.*

The scale of the problem can be considered the formation of social order for environmental education and education future specialist, formation of ecological competence of junior specialists processing food industry in the universities I-II level of accreditation agricultural profile as a multifactorial process state level.

Environmental education should form an ecological culture of the person, which is characterized by diverse and deep knowledge of the environment (natural and social); ecological way of thinking, which implies a responsible attitude to nature and their health; availability of skills and experience in addressing environmental problems (especially at the local level); direct participation in environmental work and the ability to anticipate possible negative consequences of natural and transformative activity.

Key words: *ecology, environmental education, environmental education, greening, professional competence, environmental competence.*

Постановка проблеми. Початок XXI століття, як і минуле, відзначається надзвичайно високими темпами тиску людини на навколишнє середовище (довкілля). Він виявляється у безпрецедентному забрудненні води, повітря, ґрунту, зниженні їх загальної якості, перманентному скороченні лісів – основних постачальників кисню в атмосферу, вичерпанні корисних копалин, особливо таких, як металеві руди, вугілля, нафта та ін. Екологічно безвідповідальна діяльність людини в природі посилює зникнення різноманітних представників флори і фауни. Професор В. Червонецький звертає увагу на те, що, за даними ЮНЕСКО, щороку із життєвого циклу випадає близько 1 тис. видів – представників світу рослин і тварин. Нині під загрозою зникнення перебуває понад 25 тис. видів рослин і 1000 видів тварин [6, с. 28]. Людство перебуває в екологічній кризі, і вийти з неї можливо лише спільними зусиллями, шляхом розроблення всесвітньої екологічної політики. Об'єднавчим центром має стати ООН. Перші кроки в цьому напрямі вже зроблені. Працює Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) [6, с. 8-10].

Численні дискусії світової спільноти привели до усвідомлення необхідності вироблення майбутньої стратегії в подоланні ризиків глобальної екологічної безпеки. На Конференції ООН в грудні 2007 року на Балі з проблеми зміни клімату було прийнято рішення про початок роботи над угодою, що має прийти на зміну Кіотському протоколу після завершення терміну його дії. В прийнятому програмному документі – Балійській дорожній карті – окреслено основні аспекти щодо спільного бачення необхідності довгострокової міжнародної кооперації, включаючи досягнення поставлених завдань зі зниження викидів; взаємодії та досягнення консенсусної угоди на основі принципів диференційованої відповідальності виходячи із відповідних можливостей соціального й економічного характеру. У рамках ООН також діє спеціалізована програма з екологічних проблем ЮНЕП, проте її ефективність визнається недостатньою. В зв'язку з цим обговорюються питання про зміну формату або реформування ЮНЕП

у Раду Екологічної Безпеки, з наданням статусу спеціалізованої міжнародної організації з широкою компетенцією в сфері охорони навколишнього середовища [3, с. 602-604].

Нині науковці намагаються вирішити суперечність, що виникає між рівнем екологічної грамотності, екологічної вихованості, формуванням екологічної компетентності майбутніх молодших спеціалістів переробної харчової промисловості у ВНЗ I-II рівня акредитації аграрного профілю з одного боку, та сучасною необхідністю бачення ними взаємовідносин між природою і людиною, вміннями оцінювати і прогнозувати наслідки втручання людини в навколишнє природне середовище та вміннями здійснювати необхідні дії з оздоровлення природи та самої людини – з іншого боку.

Масштабність проблеми дозволяє розглядати формування соціального замовлення на екологічну освіту і виховання майбутнього фахівця, формування екологічної компетентності майбутніх молодших спеціалістів переробної харчової промисловості у ВНЗ I-II рівня акредитації аграрного профілю як багатофакторний процес державного рівня.

Аналіз попередніх досліджень. Аналіз проблем глобального характеру говорить про те, що розвиток у колишньому напрямі необмеженого зростання виробництва й споживання, поглиблення економічної та соціальної нерівності, експлуатації природних ресурсів і біосфери в цілому врешті-решт призведе людство до руйнування основи власного існування та самознищенню.

Вагомий внесок у теорію і практику екологічної освіти й виховання зробив В. Сухомлинський, педагогічні ідеї якого лише нині починають усвідомлюватися сучасниками. Ним сформульовані принципи педагогічного керівництва емоційним і раціональним сприйняттям природи. Процес, історія становлення і розвитку екологічної освіти і виховання в Україні були предметом наукового дослідження О. Плахотнік, С. Шмалей, І. Костицької.

За результатами наукових досліджень (Л. Білик, С. Вітвицька, Н. Демешкант, І. Єрмаков, Н. Єфіменко, О. Колонькова, В. Краєвський, Л. Лук'янова, В. Маршицька, О. Овчарук, Н. Пустовіт,

О. Пруцакова, Д. Равен, Л. Руденко, Л. Титаренко, А. Хуторський, С. Шмалей та ін.) можна зробити висновки, що екологічне виховання здатне впливати на усвідомлення власної причетності до екологічних проблем, урахування у професійній, суспільній і побутовій діяльності наслідків впливу на довкілля й отже спрямована на формування екологічно-компетентної особистості, а екологічну компетентність можна визначити як інтегрований результат навчальної діяльності студентів – майбутніх молодших спеціалістів переробної харчової промисловості в аграрному коледжі.

Глобальні проблеми сучасності, що несуть загрозу життю і людській цивілізації, викликали необхідність екологічної освіти, покликаної реалізувати ідеї інформаційного суспільства, що стає екологічним. Пошук шляхів гармонійної взаємодії суспільства і природи приводить до інтенсивного процесу екологізації загальної культури людства, і як наслідок, – до формування теорії і практики екологічної освіти і виховання.

В зв'язку з цим, **метою даної роботи** є теоретично обґрунтувати і довести важливість екологічного виховання студентів коледжів аграрного профілю у їх майбутній професійній діяльності.

Екологія – наука про відносини рослинних і тваринних організмів і утворюваних ними співтовариств між собою і навколишнім середовищем. А під екологічним вихованням розуміється формування у широких верств населення високої екологічної культури всіх видів людської діяльності, так або інакше пов'язаних з пізнанням, освоєнням, перетворенням природи. Основна мета екологічного виховання: розвивати знання законів живої природи, розуміння суті взаємин живих організмів з навколишнім середовищем і формування умінь управляти фізичним і психічним станом. Поступово визначаються освітні і виховні завдання:

- поглибити і розширити екологічні знання;
- прищепити початкові екологічні навички та уміння – поведінкові, пізнавальні, перетворювальні;
- розвинути пізнавальну, творчу, громадянську активність студентів у ході екологічної діяльності;
- виховати почуття дбайливого відношення до природи.

За останні 20 років значно зросла увага вчених до дослідження проблем екологічного виховання і освіти. Особливий інтерес представляють роботи Н. Верзіліна, А. Захлебного, І. Зверева, Б. Іоганзена, В. Ліпичко, І. Матрусова, А. Мамонтової, Л. Печко, В. Сухомлинського та ін., які розглядають різні аспекти екологічного виховання і освіти в навчально-виховному процесі та при організації суспільно-корисної роботи по охороні природи.

У другій половині ХХ і на початку ХХІ століття в суспільній свідомості сталися виключно важливі

зрушення, розвиток яких може докорінно змінити всі громадські взаємини. Цивілізований світ став поступово усвідомлювати всю глибину причин свого економічного, соціального, екологічного неблагополуччя.

Найважливішу роль у реалізації ідей стійкого розвитку природи і суспільства, у формуванні екологічної компетентності майбутніх молодших спеціалістів переробної харчової промисловості відіграє вища школа, де формуються основи екологічного професійного світогляду, відбувається становлення ціннісно-сислової сфери особистості, освоюються на практиці екологічні норми і вимоги. Одна з важливих проблем екологічної освіти і виховання в умовах ВНЗ, що нині дуже актуальна, – формування культури прийняття екологічно доцільних практичних рішень, досвіду особистої участі в розв'язанні екологічних проблем з метою поліпшення якості довкілля, а в результаті – становлення особистості екологічно орієнтованого фахівця, здатного і готового розв'язувати проблеми стійкого розвитку. В процесі цього екологічна компетентність як особистісна властивість, що розвивається, може і має стати показником рівня сформованості таких утворень екологічно орієнтованої особистості, як егоцентрична екологічна свідомість (і її центральний компонент – екологічно орієнтований світогляд) і екологічна культура.

Екологічне виховання – систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток екологічної культури особистості.

Система екологічного виховання передбачає формування умінь аналізувати явища природи, бережливого ставлення до її багатств як надзвичайно важливого середовища існування людини.

Екологічне виховання має сформувані екологічну культуру людини, для якої характерні різнобічні, глибокі знання про навколишнє середовище (природне і соціальне); екологічний стиль мислення, що передбачає відповідальне ставлення до природи та свого здоров'я; наявність умінь і досвіду вирішення екологічних проблем (насамперед на місцевому рівні); безпосередня участь у природоохоронній роботі, а також здатність передбачати можливі негативні наслідки природо-перетворювальної діяльності людини [1, с. 22].

Актуальність і значимість проблеми екологічної свідомості не вимагає аргументації. Цю проблему вже зараховано до глобальних проблем сучасності, вирішення, якої сприятиме подоланню технократичних орієнтацій. Еволюцію і зміну свідомості пов'язують із виживанням людства, із запобіганням наростаючої антропологічної катастрофи. Замислюючись над долею людства у мінливому світі, слід зосередити увагу на проблематику екологічної свідомості як складової екологічної культури, залучивши екологічні компоненти в освітянський процес. «Екологічна

освіта не повинна зупинятися на стадії простої поінформованості, а виходити на складні й вічно проблематичні процеси виховання, цілеспрямованого формування особистості» [4].

Формування екологічного світогляду відповідно до сьогодення ускладняється наявними стереотипами. Стара модель господарювання, забезпечення відтворення за рахунок використання додаткових ресурсів – надто живуча, й її переборення є надзвичайно складною справою. Зламати помилкову дилему (або зростання виробництва, або збереження природи, а третього немає) серед управлінської та фінансово-економічної еліти є першочерговим завданням екологічного виховання й освіти майбутніх фахівців [5, с. 11].

Зміст екологічного виховання співвідноситься з такими проблемами, як здоров'я, здоровий спосіб життя, права людини, справедливість, охорона природи, незалежність, безпека, терпимість до політичних, релігійних і соціальних особливостей різних людей та народів. Він націлений не лише на сучасний реальний світ, а й на прийдешній день нашої планети. У зв'язку з цим різко підвищилася роль екологічної освіти і виховання.

Висновки. В умовах розвитку сучасної наукової думки, педагогічна громадськість висуває на перший план потребу в формуванні високоосвіченого фахівця.

Основою професійної діяльності майбутніх молодших спеціалістів переробної харчової промисловості є сфера послуг (надання консультативної допомоги населенню у виборі харчових продуктів, засобів і методів зберігання й обробки сільськогосподарської продукції тощо) і виробнича сфера (вироблення доброякісних і безпечних для людини харчових продуктів на основі екологічно чистої сільськогосподарської продукції, їх зберігання, транспортування тощо). За порушення технології виробництва і зберігання харчових продуктів різні їх складники можуть чинити

негативний вплив не лише на здоров'я людини, а й у цілому на навколишнє середовище.

У зв'язку з цим майбутньому молодшому спеціалісту необхідно знати питання екології та охорони природи, особливості будови і життєдіяльності рослинного організму, специфіку поведінки речовин і хімічних сполук, систематику рослин. У процесі цього сам процес формування екологічної компетентності такого фахівця має носити інтегративний характер, бути цілеспрямованим, логічно скоригованими і здійснюватися за допомогою взаємодії всіх компонентів педагогічної системи.

На підставі аналізу теорії і практики екологічного виховання студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації, виявлено основні недоліки сучасної екологічної освіти студентів: недостатня реалізація на практиці ідеї «екологізації» освіти, тобто недостатнє використання екологічного потенціалу змісту різних дисциплін; мало уваги приділяється розв'язанню конкретних місцевих і регіональних екологічних проблем, тобто, що і як можна змінити в повсякденному житті, щоб зменшити антропогенне навантаження на навколишнє середовище і пов'язаний з цим екологічний ризик для людини; відсутність системи діагностики і самодіагностики сформованості екологічної компетентності студентів та ін.

Виявлені недоліки сучасної екологічної освіти пояснюються наявністю суперечностей, що об'єктивно склалися: між наявною потребою суспільства в сприятливому середовищі проживання і недостатньою підготовленістю громадян до грамотних дій щодо збереження та поліпшення навколишнього середовища; між необхідністю формування готовності та здатності студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації до грамотних дій у проблемних екологічних ситуаціях і недостатньою розробленістю педагогічних умов, що сприяють формуванню екологічно грамотних студентів аграрних технікумів і коледжів.

Література:

1. Авраменко Н. Л. Екологія в системі освіти / Н. Л. Авраменко // Збірник наукових праць науково-методичної конференції «Людина та навколишнє середовище – проблеми безперервної екологічної освіти в вузах». – Одеса : Вид-во ОДАХ, 2000. – С. 113-115.
2. Білик Л. І. Екологічна відповідальність студентів: теоретико-методичний аспект / Л. І. Білик. – Черкаси : Вертикаль, 2005. – 339 с.
3. Васюта О. А. Міжнародна співпраця України у галузі охорони навколишнього природного середовища / О. А. Васюта // Четвертий міжнародний конгрес українців. Одеса, 26-29 серпня 1999 р. Доповіді та повідомлення. Історія. – Ч. 2: XX століття. – Одеса; Київ; Львів, 1999. – С. 601-607.
4. Петрук В. Г. Філософські аспекти екологічної свідомості, науки і освіти, виховання і культури / В. Г. Петрук, Н. С. Звездецька, Р. В. Петрук // Гуманізм та освіта : зб. матеріалів IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 2008). – Електронне наукове видання матеріалів конференції. [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу : <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Zwuzdezka.php>.
5. Тимочко Т. В. Мета і завдання Всеукраїнської екологічної Ліги у галузі екологічної освіти та виховання / Т. В. Тимочко // Екологічна освіта та виховання // Екологічний вісник. – 2002. – № 1-2. – С.11-13.
6. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе: учеб. пособие для вузов / Д. В. Чернилевский. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 560 с.